

predavanja visoko strokovnega znanja. Tak odnos je hočeš nočeš vplival na študente, da smo lažje prebrodili čase, ko smo se zaradi zahtevnosti študija odrekli drugim radostim življenja. Nobeden od predavateljev se tudi nikoli ni izpostavljala, ko je predajal znanja, ki jih je v stroki pomagal sooblikovati. Če pa je kdo svoj prispevek vendarle omenil, ga je navedel kot zadnjega. To bi bil morda za koga nepomemben detajl, a je dandanes močno opazna nezdrava in neperspektivna egocentričnost, ko predavatelj svojo razlago postavi na prvo mesto ali pa kot edino obstoječo in veljavno. V tem ni prihodnosti niti za stroko niti za študij. Kot v življenju nasploh tudi v stroki in pri pedagoškem delu prostora za cinizem ne bi smelo biti.

Vstopu v svet nepreštevni razsežnosti je sledila uspešno opravljena diploma, ki mi je omogočila nadaljevanje študija, nato etimološko raziskovanje slovenskega jezika in pozneje ob njem tudi predavateljstvo na oddelku, kjer sem študirala in kjer poskušam ohraniti tradicijo svojih profesorjev, zaznamovano z visoko strokovnostjo in človečnostjo.

Primerjalno jezikoslovje, indoevropsko, slovansko ali katero drugo, je pomemben del mojega vsakdana že več desetletij. Primerjalno je jezikoslovje in je metoda. Med vsemi drugimi jezikoslovji le ono iz med seboj sorodnih jezikov, a v času in prostoru zelo različno izpričanih, ob sposobnosti prodiranja in prepoznavanja njihovih starejših nezapisanih razvojnih stopenj do skupnega prajezičnega prednika odstira prvine duhovne in materialne kulture starejših ljudstev, o katerih pisnih podatkov ni. Primerjalnemu jezikoslovju je jezik sredstvo prodiranja v globine nenapisane preteklosti jezika in kulture. Odkriva starost in prvotno glasovno podobo besed z njihovimi prvotnimi slovničnimi značilnostmi vred in je edini pričevalec nezapisanih obdobj indoevropske civilizacije. Drugim jezikoslovjem je pridevnik v slovenski narečni zvezi *'ardra 'roža* 'poljski mak' znak izrazne pestrosti narečnega leksikona, ker nastopa v pomenu 'rdeč', za primerjalno jezikoslovje pa je ta v slovenski Istri še v tem tisočletju uporabljani pridevnik tudi podatek, da se je praindoevropski pridevnik **H₁rud^h-ró-s*, ki je

označeval rdečo barvo in ga poznajo tudi drugi narodi, npr. gr. *ῥυθρός*, lat. *ruber*, sti. *rudhirá*-itn., prek praslovanščine, kjer se je glasil **r^odr^o*, v istrski slovenščini ohranil do današnjih dni. Je zgovorna priča o trdoživosti besed. Samo primerjalno jezikoslovje je lahko dognalo, da je slovnična kategorija ženskega spola inovacija poznega indoevropskega prajezika, da zgodnja praindoevropsčina slovnične kategorije časa še ni imela, da so v 2. tisočletju pred našim štetjem maloazijsko območje obvladovali tudi jeziki indoevropske družine itn.

Dr. Metka Furlan je redna profesorica za indoevropsko primerjalno jezikoslovje in znanstvena svetnica na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, kjer deluje v okviru etimološko-onomastične sekcije. Njeno delo je osredotočeno na slovensko, slovansko in hetitsko oz. širšo anatolsko problematiko s področja indoevropskega primerjalnega jezikoslovja in etimologije ter onomastike. Je avtorica več monografij in številnih temeljnih razprav ter soavtorica Bezlajevega Etimološkega slovarja slovenskega jezika, z etimološkimi analizami slovenskega pretežno občnoimenskega fonda pa nadaljuje v okviru del za Novi etimološki slovar slovenskega jezika.

Red. prof. dr. Cvetka Hedžet Tóth

Od nastanka modernih družb ni bilo v nobeno področje življenja položena toliko upanja kot prav v področje izobraževanja. Izobraževanje je bila malomeščanska utopija, da je med mezdanim delom in kapitalom možna še tretja oblika eksistence, izobrazba je bila upanje delavskega razreda, da je mogoče z vednostjo doseči tisto moč, ki so mu jo preprečile doseči neuspele in izostale revolucije, izobrazba je bila in še vedno je sredstvo, ki naj bi omogočalo emancipacijo in integracijo spodnjih slojev, žensk, migrantov, obstrancev, invalidov in zatiranih manjšin, izobrazba v informacijski družbi velja za zaželeni resurs v tekmi za položaje,

izobrazba je sredstvo, ki naj bi preprečevalo predsodke, diskriminacije, brezposelnost, lakoto, aids, nehumano in genocid, se spopadlo z izzivi prihodnosti in mimogrede še osrečilo otroke in zaposlilo odrasle.

Konrad Paul Liessmann, 2006

KDO IN ZAKAJ NAM JE VSILIL BOLONJSKO VISOKOŠOLSKO REFORMO

To je bilo politično dejanje, ki je izobraževanje namenoma spreminjalo v sredstvo, med drugim za učinkovitejšo delovanje ekonomij. Tako je vse postalo izmerljivo, zgolj kvantitativno opredeljeno, in ko nekateri o izobraževanju še vedno razmišljajo »kot o idili solidarnega sožitja in nekonfliktne integracije, pa se drugi kar ne morejo nasiti tekmovalni, konkurence, testov, mednarodnih točkovanj, evalvacij, ukrepov za zaščito kvalitete in kurzov učinkovitosti«. Liessmann si je suvereno upal zapisati tole daljšo misel: »Mizerija evropskih univerz ima svoje ime: Bolonja. Preusmeritev postsekularnega izobraževalnega sektorja po zgledu – kot se zdi na prvi pogled – anglo-ameriškega modela tristopenjskega sistema, za katerega so se leta 1999 v Bologni dogovorili evropski šolski ministri, je izšla iz ideje postavitve enotnega evropskega visokošolskega prostora, ki bi povečala primerljivost in s tem mobilnost znanstvenikov in študentov.« Zakaj je prišlo do tega, po kakšni logiki?

Po izrazito in izključno politični! Naravnost, brez olepševanj povedano gre za tole: »Kar je na ravni političnih teženj po združevanju klavrnopropadlo z zavrnitvijo evropske ustavne pogodbe, je bilo moč izpeljati vsaj na ravni izobraževanja in morda vendarle pognati v tek motor nadaljnje integracije in širitve, še zlasti ker se za bolonjski proces zavzemajo številne države, ki na članstvo v EU še čakajo. Kar je na prvi pogled videti plavzibilno – osnovanje enotnega evropskega visokega šolstva –, se na konkretni ravni vendarle izkaže za nadaljnji moment v procesu odmikanja od evropske ideje univerze.« Tako kot nekoč nam še vsem znana skupna izobraževalna jedra pomeni reforma visokošolskega študija nadomestilo za vrsto spodletelih

reform od političnih, bančnih, ekonomskih in podobno. Krogi iz številnih vodilnih rektorskih vrst univerz po Evropi, vključno z ljubljansko, so spregovorili celo o *bolonjski zaroti*, in vemo, da se tega ni dalo preprečiti.

Ko ljudje iz neakademskih vrst sprašujejo o tem, kaj je bolonjska reforma študija, jim človek iz akademskih krogov to še najlažje razloži z izrazi kot industrija izobraževanja, *polizobrazba* (*Halbbildung*), trženje znanja ali kar množično poneumljanje, in vsi smo edini, da ta *skolarizacija univerze* (*Verschulung der Universität*) – vsi ti izrazi so Adornovi – ni nič dobrega. Se pa ta proces nadaljuje, in mnogi ne razumemo, zakaj.

Adorno je že v svojem času opozoril na »vsepovsod opazne simptome razkroja izobrazbe«, še pri izobražencih samih, kajti med drugimi se očitno znižuje duhovna zahteva do teh, ki se izobražujejo. Ta proces je Adorno v petdesetih letih 20. stoletja razumel kot nekaj, kar se bo samó nadaljevalo, in nekdanja funkcionalizacija izobraževanja v podobi sprotne študija je te tendence tudi potrjevala. Toda tukaj so na delu določeni sovisni družbeni momenti, vpetost v širše dogajanje, o katerem Adorno že zelo zgodaj ugotavlja tole: »Kar je nastalo iz izobrazbe in se sedaj, zagotovo ne samo v Nemčiji, sedimentira kot neke vrste negativni objektivni duh, to bi bilo moč izpeljati že iz zakonov gibanja družbe, celo iz pojma izobrazbe. Izobrazba je postala socializirana polizobrazba, vsepričujočnost odtujenega duha. Glede na genezo in smisel polizobrazba ni pred izobrazbo, ampak ji sledi. V njej je vse ujeta v zanke podružbljenja, nič ni več neoblikovana narava; toda njena surovost, tisto staro neresnično, se trdoživo vzdržuje pri življenju, se reproducira in razširja.« Narava ne prehaja več v kulturo, ampak prej v barbarstvo, in tako nastala polizobrazba je kot slepa pega, ki zahteva kritično refleksijo, teorijo, ki se je s tem dejstvom zmožna soočiti.

In ko gre za izobrazbo, gre najprej za kulturo, saj »izobrazba ni nič drugega kot kultura po plati njene subjektivne prisvojitve«. Kultura je hkrati pomenila svobodo, vendar tukaj po Adornu nastaja neki primanjkljaj, kajti vzpon in emancipacija meščanstva nista prinesla tega, da bi

meščanska družba pomenila dejansko emancipacijo človeštva. Kot da bi humanizem ostal nekaj nedorečenega, samo na pol poti, in tako je nastal prostor za vdor marsičesa. Po eni strani je kultura dojeta kot samo duhovna in zdaj postaja »samosmoter«, tako kot je o tem razmišljal Wilhelm Dilthey. Po drugi strani pa postaja kultura sredstvo za prilagajanje in oblikovanje stvarnega življenja, sredstvo, ki lahko zajezi in nevtralizira izbruhe kaotičnosti, skratka, ljudje naj »se drug ob drugem obrusijo«. Humanistična ideja izobrazbe je želela hkrati obvladati to, kar je v človeku živalskega, in ohraniti naravno, da bi z njim omogočila »upor zoper pritisk trhlega človeškega družbenega reda«.

Adorno je že v svojem času še v *Uvodu v sociologijo* študente opozarjal na protislovje med motivom »poenostavitve univerze, torej njene skolarizacije, ki vas v smislu poklicnega izobraževanja in predizobraževanja razbremenjuje ovinkov«, in pričakovanji študirajočih na univerzi v prihodnje, kajti kot trajno je naslovil »zahtevano po reformi univerze, ki nam ne bo dirigirala, ki bo dajala prednost svobodni in neodvisni misli in se bo predvsem v to tudi usmerjala«. Enostavneje rečeno: gre za to, naj akademsko izobraževanje oblikuje tako strokovnjaka kot hkrati tudi intelektualca, ne pa da ta proces – ki omogoča postati in biti intelektualec – amputira po bolonjsko z zelo prefinjenim funkcionalizmom, ki je celo normiran in povrhu izrazito kvantitativno naravnano, tj. usmerjen v točkovanje in brezobzirno zbiranje točk.

Z reformo univerze in z njo povezanim študentskim gibanjem Adorno razume, da gre po eni strani »za resnično emancipacijsko gibanje, ki bi rado privedlo do tega, da se misel ne bi držala povodca, da bi se nasproti splošnim prisilam prilagajanja, kot jih izvaja družba in

kot jih v zadnjem času usmerja tudi kulturna industrija, postavilo nekaj takšnega, kot je oblikovanje avtonomne sposobnosti presoje in razsodne moči. In ti razmisleki nas zatem popeljejo prek gole institucionalnosti univerze in postanejo kritika družbe, ki ljudem s tem, ko jih v čedalje večji meri integrira, kot temu pravimo, hkrati jemlje njihove možnosti.« Takšna reforma starejšega človeka, kot je Adorno sam, osrečuje in celo ohranja nekaj utopičnega.

Hkrati s to reformo univerze, ki je emancipacijska še v širšem družbenem smislu, je tu navzoča še ena plat reforme, ki ni spodbudna. Gre za instrumentalizacijo izobraževanja, vpeljavo tega, kar je tesni Adornov sodelavec z Univerze v Frankfurtu Max Horkheimer (1895–1973) imenoval »instrumentalni um«, ki je usmerjen v »skolarizacijo univerze, v njeno spremembo v nekakšno tovarno ljudi, ki na čim bolj racionalen način proizvaja blago po imenu delovna sila in ljudi usposablja za dobro prodajanje svoje delovne sile kot blaga«. Pri rubriki opisa predmeta v bolonjskem univerzitetnem programu je ta skolarizacija vpisana kot »cilji in predmetno specifične kompetence« in gre na škodo gibanja za avtonomijo univerze.

Iz Bruslja smo pred leti prejeli priporočilo, naj za visokošolski študij uvedemo šolnino. Senat Filozofske fakultete je o tem razpravljal in odločno odklonil, kajti v take predloge je vključeno še zelo določeno dožemanje demokracije. Človekova pravica do izobraževanja je temeljna človekova potreba, ki mora ostati socialno-solidarna kategorija – javno dobro – in nikdar ne sme biti transformirana v ekonomsko kategorijo, v tržno blago; recimo po pravilu kolikor denarja imaš, toliko izobrazbe boš dobil, in toliko zdravja boš imel, kolikor ti to dopušča tvoja

Reforma univerze nikdar ne more biti nadomestek za vse druge spodletele reforme.

plačilna zmogljivost. Kot takratna senatorka Filozofske fakultete sem to odločno poudarila in študenti so se mi prišli zahvalit. Soočeni smo bili s kar najbolj rafiniranimi (hinavskimi) ukrepi in pričakovanji Združene Evrope in njeni diktati iz Bruslja so vse do danes kot politično leglo »izsuševanja virov družbene solidarnosti«, ki vodi v socialno patologijo tako znotraj zasebnega kot tudi javnega področja, skratka v celotni družbi.

Filozofi kot Jürgen Habermas in Jacques Derrida od Združene Evrope – čeprav je to Evropa različnih hitrosti – pričakujejo, da se ne bo spustila pod merila socialne pravičnosti, za katera je že v preteklosti sama dala zgledne vzore, in da bo v času politike »onstran nacionalne države« kot »politika brzdanja kapitalizma v prostorih brez meja«. Glede na to, da v svetu sodobne družbe prevladuje troje dejstev, in sicer »denar, moč in solidarnost«, mora po Habermasu vsekakor »socialno povezujoča sila solidarnosti« obvladovati premoč denarja in administrativno moč politike, skratka, razvita solidarnost mora skrbeti za družbeno uravnoteženost. Tem Habermasovim stališčem vsekakor velja samo pritrčiti.

Človek, ljudje smo mnogo, mnogo več kot samo privesek ekonomije – ena od parol moje burjevstniške generacije '68, ki se je protestno, celo za ceno policijskih pendrekov upirala funkcionalizaciji visokega šolstva, takrat pri nas propagiranega kot ideja sprotnega študija.

Skratka, naj bo še enkrat odločno poudarjeno: reforma univerze nikdar ne more biti nadomestek za vse druge spodletele reforme, od ekonomskih, političnih, bančnih pa še kakšnih. V imenu avtonomije univerze, svobode akademskega študija, možnosti izbire študijske smeri, ki si jo vsak posameznik sam izbere, mora vsaka reforma univerze – ki sicer je vedno vpeta v aktualno družbeno stanje – ostati avtonomna in kot taka smiselna kot najširše emancipacijsko gibanje.

Red. prof. dr. Cvetka Hedžet Tóth je predavateljica na Oddelku za filozofijo. Osrednja področja njenega raziskovanja so ontologija, metafizika, etika in aksiologija.

Red. prof. dr. Božidar Jezernik

Začetki današnjega Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo segajo v leto tik pred začetkom druge svetovne vojne. Prvi profesor etnologije Niko Zupanič je sicer računal, da bo dobil profesuro po koncu prve svetovne vojne, ko se je iz Londona, kjer je deloval kot prvi slovenski član Jugoslovanskega odbora, vrnil v domovino. Vendar se je izkazalo, da je bil profesor Zupanič srečnejše roke pri kreiranju državnopravne usode južnih Slovanov kot pri uresničevanju svojih znanstvenih ambicij: preden je zasedel mesto profesorja etnologije, je moral počakati polnih dvajset let. Zapisniki sej Sveta Filozofske fakultete iz let 1920 do 1940 hranijo zabeležene zanimive razprave v zvezi z Zupaničevo profesuro. Profesorja Josip Plemelj in Marijan Salopek se konec leta 1924, denimo, nista sramovala niti na glas vpraševati, »ali je takšna stolica sploh potrebna«, profesorju Ivanu Prijatelju pa se ni zdelo neprimerno navajati (zasebnih) izjav profesorjev Vatroslava Jagića in Jovana Cvijića, ki naj bi bila menda »oba o dr. Županičevem znanstvenem delu zelo slabega mnenja«. S takimi »argumenti« so profesorji Prijatelj, Salopek in nekateri drugi uspešno ustavljali Zupaničevo kandidaturo vse do študijskega leta 1940/41, ko je bila odločitev za njegovo redno profesuro sprejeta od zunaj. Dne 27. junija 1940 je namreč regent Pavel Karađorđević na predlog prosvetnega ministra Božidarja Maksimovića imenoval dr. Nika Zupaniča za profesorja »za splošno in narodno etnologijo«.

Politika je potemtakem zaznamovala etnologijo že od vsega začetka, tesna povezanost med njima pa je ostala prisotna tudi v času po profesorju Zupaniču. Če je profesor Zupanič pred drugo svetovno vojno svoja stališča izražal tako v člankih v dnevnem tisku kot v svojem političnem delovanju, pa se je njegov naslednik profesor Vilko Novak znašel v prav nasprotnem položaju. Novak je bil namreč po svojem svetovnem nazoru blizu stališčem prav tiste stranke, s katero je njegov predhodnik tako vroče-krvno polemiziral, to je klerikalne Slovenske ljudske stranke. V letih po drugi svetovni vojni je vzela v svoje roke škarje in platno vladajoče ideologije Komunistična partija Jugoslavije, ki